קיים זה כל מה שכתוב בזה ואי לא (א) עסיק ביה משה ישראל לא הוו מיעסקי ביה והכתיב [1]ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם ותו אי לא איעסקו ביה ישראל בניו לא הוו מיעסקי ביה והכתיב ויהיו לבני יוסף לנחלה אמרו הניחו לו כבודו במרובים יותר מבמועטין ותו אמרו הניחו לו כבודו בגדולים יותר מבקטנים קברו בשכם מאי שנא בשכם אמר ר' חמא בר' חנינא משכם גנבוהו ולשכם נחזיר אבידתו קשו קראי אהדדי כתיב [2]ויקח משה את עצמות יוסף עמו וכתיב ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל וגו' א"ר חמא בר' חנינא כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשאו רבי אלעזר אומר אף מורידין אותו מגדולתו דכתיב [3]ויהי בעת ההיא וירד יהודה רבי שמואל בר נחמני אמר אף קובר אשתו ובניו דכתיב [4]ותמת בת שוע אשת יהודה וגו' וכתיב וימת ער ואונן אמר רב יהודה אמר רב מפני מה נקרא יוסף עצמות בחייו מפני שלא מיחה בכבוד אביו דקאמרי ליה [5]עבדך אבינו ולא אמר להו ולא מידי [א]ואמר רב יהודה אמר רב ואיתימא רבי חמא ברבי חנינא מפני מה מת יוסף קודם לאחיו מפני שהנהיג עצמו ברבנות: [6]ויוסף הורד מצרימה א"ר אלעזר אל תיקרי הורד אלא הוריד שהוריד איצטגניני פרעה מגדולתן ויקנהו פוטיפר סריס פרעה אמר רב שקנאו לעצמו [ב](בא גבריאל וסירסו) בא גבריאל ופירעו מעיקרא כתיב פוטיפר ולבסוף פוטיפרע: מי לנו גדול ממשה וכו': [7]ויאמר ה' אלי רב לך א"ר לוי °ברב בישר ברב בישרוהו ברב בישר [8]רב לכם ברב בישרוהו רב לך דבר אחר רב לך רב יש לך ומנו יהושע דבר אחר רב לך שלא יאמרו הרב כמה קשה ותלמיד כמה סרבן וכל כך למה תנא דבי ר' ישמעאל [ג]לפום גמלא שיחנא: [9]ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום [ד]שאין ת"ל היום היום מלאו ימי ושנותי ללמדך שהקב"ה משלים שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש דכתיב [10]את מספר ימיך אמלא לא אוכל עוד לצאת ולבא מאי לצאת ולבא אילימא לצאת ולבא ממש והכתיב [11]ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו לא נס ליחה וכתיב [12]ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ותניא שתים עשרה מעלות היו שם ופסען משה בפסיעה אחת א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן לצאת ולבוא בדברי תורה מלמד שנסתתמו ממנו שערי חכמה [13]וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד תנא אותה שבת של דיו זוגי היתה ניטלה רשות מזה וניתנה לזה [ה](ותניא) א"ר יהודה °אילמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו היכן משה מת בחלקו של ראובן דכתיב ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ונבו בחלקו של ראובן קיימא דכתיב [14]ובני ראובן בנו וגו' ואת נבו וגו' [ו](נבו ששם מתו ג' נביאים משה ואהרן ומרים) והיכן משה קבור בחלקו של גד דכתיב [15]וירא ראשית לו וגו' ומחלקו של ראובן עד חלקו של גד כמה הוי ארבעה מילין אותן ארבעה מילין מי הוליכו [ז]מלמד שהיה משה מוטל בכנפי שכינה ומלאכי השרת אומרים °צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל והקדוש ברוך הוא אומר [16]מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און ושמואל אמר [17]מי כהחכם ומי יודע פשר דבר ורבי יוחנן אמר [18]החכמה מאין תמצא ורב נחמן אמר [19]וימת שם משה וגו' סמליון אמר וימת שם משה ספרא רבה דישראל תניא רבי אליעזר הגדול אומר שנים עשר מיל על שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל בת קול משמיע ואומר וימת משה ספרא רבה דישראל ויש אומרים לא מת משה כתיב הכא וימת שם וכתיב התם [20]ויהי שם עם ה' מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש [21]ויקבר אותו בגיא בארץ מואב מול בית פעור א"ר ברכיה סימן בתוך סימן ואפ"ה ולא ידע איש את קבורתו וכבר שלחה מלכות הרשעה אצל

נסטרא

קיים זה מה שכתוב בזה. אגדה זו מפורשת במכילתא בפרשת ויהי בשלח פרעה[ח]. כתיב בזה אנכי[ט] וכתיב בזה התחת אלהים אנכי[י] כתיב בזה לא יהיה לך[כ] וכתיב בזה האלהים אני ירא[ל] לא תשא[מ] חי פרעה[נ] זכור את יום השבת[ס] וטבוח טבח והכן[ע] ואין זה אלא יום השבת וכן הוא אומר והכינו את אשר יביאו[פ] וכן כל עשרת הדברות[צ] לא תשנא את אחיך בלבבך[ק] לא תקום ולא תטור[ר] ומי אחיך עמך[ש]: **ואי לא איעסק ביה משה וכו'.** כלומר היאך הניחו ישראל למשה להתעסק בו לבדו וכי לא חשו לשבועה ואם לא נתעסק בו משה לא היו הם מתעסקין: **הכתיב וכו'.** אלמא לאחר שנפטר משה בערבות מואב נתעסקו בהן ישראל והעבירום את הירדן: **ותו אי לא הוו מעסקי ביה ישראל.** לאחר שנפטר משה בניו מי לא הוו מיעסקי ביה והיאך הניחו בניו את שאר העם להתעסק בו והכתיב בשכם ויהיו לבני יוסף לנחלה וגו' אלמא בנחלתם קברוהו דמגיע היה עליהן: **אמרו.** בניו בעצמם הניחו לו שיתעסקו בו כל ישראל: **כבודו במרובים יותר ממועטין.** וישראל אמרו בעצמם בעוד משה קיים הניחו שיתעסק בו משה לבדו כבודו בגדולים יותר מבקטנים: **משכם גנבוהו.** דכתיב[ת] וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה ושם היו רועין. ודותן אינה מקום והאי דכתיב (שם) ויאמר האיש נסעו מזה וגו' כך אמר לו אתה אומר את אחי אנכי מבקש נסעו מן האחוה הזאת ואין מחזיקין עצמן כאחין לך כי שמעתי אומרים נלכה ונבקש דתות ודינין היאך להמיתו אם יבא אצלנו: **הכא כתיב ויקח משה.** ולא שאר העם: **אף מורידין אותו מגדולתו.** מן השמים למתחיל ואינו גומר אלא אם כן נאנס כמשה שמת בעבר הירדן: [**וירד יהודה.** שהוא התחיל בהצלת יוסף כשאמר מה בצע[א] ולא גמר]: **נקרא יוסף עצמות בחייו.** שנאמר והעליתם את עצמותי מזה[ב] ועודנו חי: **שהוריד אצטגניני פרעה מגדולתן.** כשפתר את החלום והם לא ידעו לפותרו: **לעצמו.** למשכב זכור מתוך יופיו: **פרעו.** היינו סירוס יתירא: **בא גבריאל וסירסו** לא גרס: **ברב בישר.** את בני מחלוקתו רב לכם בני לוי והקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה ונענש באותה מדה: **רב יש לך.** הגיע מלכותו של יהושע ואין לך מלכות נוגעת בחבירתה: **ד"א רב לך.** די לך אל תרבה בבקשה שלא יאמרו הרב כמה קשה שאינו שומע לתלמיד ותלמיד כמה סרבן מפציר. ולשון חכמים הוא כך היו מסרבין בו לישא את בת אחותו בנדרים (ד' סג.) היו מסרבין בו שיאכל עמו בשבועות (דף כב:) (ב): **לפום גמלא שיחנא.** לפי כח הגמל מרבין במשאו אף כאן לפי צדקתו מדקדק אחריו: **היום מלאו.** ביום זה נולדתי: **לא נס ליחה.** לא ברח לחלוחית כחו: **דיו זוגי.** שני זוגות שני חבירים היו בהתחלת היום למשה וסופו ליהושע: **בכנפי השכינה.** בכנף לבוש הודו: **מי יקום לי עם מרעים.** להוכיחם לשמי: **פשר דבר.** שהיה יודע לעשות פשרה ביני וביני: **סמליון.** שם חכם: **סימן בתוך סימן.** כלומר סימנים הרבה בארץ מואב בגיא מול בית פעור ואעפ"כ לא ידע וגו':

נסטרא

סמליון אומר. פי' ר"ח אית דאמרי מלאך ואית דאמרי שם חכם. [ג]ערוך:

מפני

תורה אור השלם

1. וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בִשְׁכֶם בְּחֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה יַעֲקֹב מֵאֵת בְּנֵי חֲמוֹר אֲבִי שְׁכֶם בְּמֵאָה קְשִׂיטָה וַיִּהְיוּ לִבְנֵי יוֹסֵף לְנַחֲלָה: יהושע כד לב
2. וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם: שמות יג יט
3. וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אֶחָיו וַיֵּט עַד אִישׁ עֲדֻלָּמִי וּשְׁמוֹ חִירָה: בראשית לח א
4. וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים וַתָּמָת בַּת שׁוּעַ אֵשֶׁת יְהוּדָה וַיִּנָּחֶם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל גֹּזְזֵי צֹאנוֹ הוּא וְחִירָה רֵעֵהוּ הָעֲדֻלָּמִי תִּמְנָתָה: בראשית לח יב
5. וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי אֵין הַנַּעַר וָמֵת וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ בְּיָגוֹן שְׁאֹלָה: בראשית מד לא
6. וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרָיְמָה וַיִּקְנֵהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרִדֻהוּ שָׁמָּה: בראשית לט א
7. וַיִּתְעַבֵּר יְיָ בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלָי וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי רַב לָךְ אַל תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה: דברים ג כו
8. וּתְנוּ בָהֵן אֵשׁ וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן קְטֹרֶת לִפְנֵי יְיָ מָחָר וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב לָכֶם בְּנֵי לֵוִי: במדבר טז ז
9. וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא וַייָ אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: דברים לא ב
10. לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה וַעֲקָרָה בְּאַרְצֶךָ אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא: שמות כג כו
11. וּמֹשֶׁה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמֹתוֹ לֹא כָהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא נָס לֵחֹה: דברים לד ז
12. וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ רֹאשׁ הַפִּסְגָּה אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיַּרְאֵהוּ יְיָ אֶת כָּל הָאָרֶץ אֶת הַגִּלְעָד עַד דָּן: דברים לד א
13. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת קְרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד וַאֲצַוֶּנּוּ וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד: דברים לא יד
14. וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֶת חֶשְׁבּוֹן וְאֶת אֶלְעָלֵא וְאֵת קִרְיָתָיִם: במדבר לב לז
15. וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ כִּי שָׁם חֶלְקַת מְחֹקֵק סָפוּן וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עָם צִדְקַת יְיָ עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל: דברים לג כא
16. מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים מִי יִתְיַצֵּב לִי עִם פֹּעֲלֵי אָוֶן: תהלים צד טז
17. מִי כְּהֶחָכָם וּמִי יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר דָּבָר חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו וְעֹז פָּנָיו יְשֻׁנֶּא: קהלת ח א
18. וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא וְאֵי זֶה מְקוֹם בִּינָה: איוב כח יב
19. וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד יְיָ בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל פִּי יְיָ: דברים לד ה
20. וַיְהִי שָׁם עִם יְיָ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל הַלֻּחֹת אֵת דִּבְרֵי הַבְּרִית עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים: שמות לד כח
21. וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַגַּי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: דברים לד ו

מסורת הש"ס

א) ברכות נה. [ע"ש], ב) פ"א אינו. רש"ל [כן גירס' הערוך ערך פטיפר פי' סירסו לגלים ופירעו לגיד], ג) כתובות סו. קז., ד) ר"ה יא. קידושין לח. [תוספ' סוטה פי"א], ה) רש"ל מ"ז, ו) פ"א ל"ג, ז) [תוספתא פ"ד], ח) [שמות יג יט], ט) שמות כ, י) בראשית נ, ושם אני, כ) שמות כ, ל) בראשית מב, מ) שמות כ, נ) בראשית מב, ס) שמות כ, ע) בראשית מג, פ) שמות טז, צ) שמות כ, ק) ויקרא יט, ר) שם, ש) [שם כה], ת) בראשית לז, א) [בראשית לז], ב) [בראשית נ], ג) [ויע' רש"ל ורש"א כת"א],

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואי לא איעסק ביה: (ב) רש"י ד"ה ד"א רב לך וכו' בשבועות הס"ד ואח"כ מ"ה וכל כך למה מה עונש רב בשמעו נא המורים שהרבה בתחנות הרבה ולא נענה הס"ד:

◆

גליון הש"ס

גמ' ברב בישר. כעין זה לעיל דף י ע"ב: גמ' אלמלא מקרא כתוב. ר"ה דף יז ע"ב מגילה ד' כא ע"א: שם צדקת ה' עשה. עיין מנחות דף ל ע"א תד"ה מכאן ואילך:

◆

מוסף רש"י

מפני מה מת יוסף קודם לאחיו. דכתיב (שמות א) וימת יוסף וכל אחיו (ברכות נה.). לפום גמלא שיחנא. לפי כח הגמל יטעינוהו משא (כתובות סו.) המשוי לפי הגמל (שם קז.). היום מלאו ימי ושנותי. ביום זה נולדתי וביום זה אמות (דברים לא ב). אי לימא לצאת ולבא ממש. שתמה כמו (שם. עי"ש). שערי חכמה. מסורות ומעיינות החכמה (שם. עי"ש).

◆

תוספות שאנץ

לפום גמלא שיחנא. לפי כח הגמל מרבין במשאו. בא גבריאל וסירסו ל"ג. סרבן מסרב מפציר ובלשון משנה מסרבין בו לישא את בת אחותו. וכן במס' שבועות. שמסרב בו חברו לאכול: